

KÜLFÖLD MAGYARJAI

Ősszel Pesten volt. Nem sokáig, négy hétig mindössze. De ez a négy hét csodálatos változásokat hozott létre benne. Első impresszióm, hogy szervezeti változásokat is. A csigolyarendszerében biztosan esett valami átalakulás. Nem ismertem meg... a Corzón, mikor először végigsétált. A nyakkendője meg a kalapja új volt – istenem –, attól még ráismertem volna. De a tartása! Az a nyársatnyelt, mégis elegáns magakihúzása, ez a Gulliver-tekintet, amellyel felettünk derűsen eltekintett... az első napokon határozottan túrhetetlen volt. Unheimlich, rossz érzések keltek bennem: az az érzésem volt, hogy ennek az embernek jelenlétében szemmel láthatólag zsugorodom, megyek össze, végtére nem is leszek más, csak egy kis galacsin, akkor rám tapos és végem. Egy-két kérdést megreszkíroztam. Mi újság Pesten? Erre megállott. Éreztem, hogy valami nagy gorombaság következik. De csak annyit mondott: „Maguk azt hiszik, hogy... eh, hagyjuk.” Megint legyintett a kezével, és otthagyt.

Ez a „Maguk...”, ez ejtett kétségbe. Négy hétig volt Pesten, és hazaérkezvén úgy érzi, úgy látja, hogy ő már nem tartozik közénk, Ő valami nóbelabb, előkelőbb, más valaki lett. „Maguk...” Erre a szóra szinte összezavarodott az egyéniségem. Nem mondom, már azelőtt is, hogy emberünk tanulmányi kirándulást tett Pestre, voltak aggályaim, hogy mi, itt Erdélyben egy kicsit elmaradtunk... hogy Pesten beszélnek dolgokról, amiket mi sohasem hallunk meg, hogy Pesten könyvek jelennek meg, amelyeket mi nem olvasunk, drámákat játszanak, amelyeket nem láthatunk, ötleteket gyártanak, amelyeken nem nevetünk... Mondom voltak ilyen fájó sejtéseim, de emberünk megérkezése és magatartása még rosszabb sejtelmet keltett bennem... Úristen, mi mindent láthatott, tapasztalhatott ez az ember, mi minden lehet Erdély határain túl, hogy a kívülről jöttek a szemében mi úgy eltörpülünk... Új világnézet, új vallás, az egész életnek egy új szemlélete nyilatkozott meg bizonyára annak, aki hazajövén rólunk már csak úgy tud beszélni: „Maguk...”

Azután kiderült minden. Emberünk beszédesebb lett. Egy kávéházi félóra alatt leadott mindent, amit Pesten tapasztalt. Volt kétszer a Királyban, egyszer a Vígben, egyszer meg hallotta Nagy Endrét konferálni.

Ez volt az egész.

És ezen a műveltségágon gyengéll minket. Ezen az alapon nem jár itt színházba. Ezen az alapon mosolyog, ha itt irodalomról mernek beszélni. Ezen az alapon felejt el lassan már olvasni is.

Á – hiszen én ezt a spécit ismerem.

Pár év előtt még Béccsel proccolt. Elment egyszer a Burgtheaterbe (vagy csak hazudta ezt is), átzüllött pár éjszakát valami tinglitangliban, a bécsi gyorsan unalmában olvasni kezdte a Fackelt (de abbahagyta, mert nehéz volt), és ez a művelődési kurzus elég volt neki, hogy itt európeert játsszon, mindent kicsinyeljen, semmire ne költjön, és tipikus hájfej létre is – szenevegni merje az örökös jobbra vágyakozást.

Nem, kedves Doktor Úr. Maga nem olvas erdélyi könyvet, mert – maga egyáltalán nem olvas. Maga nem nézi meg a helyi drámaelőadást, mert undorodik attól, ami nem üzlet és nem kabaré. Maga nem olvas erdélyi újságot... fenét nem olvas. Mindennap megnézi, nincs-e a neve benne...

A Doktor úrnak sajnos, nexusai vannak. Itt is érintkezik, ott is bennfentes, amoda is bejár. Baráti vacsorákon hirdeti a pesti evangéliumot és kelt nyugalmas szívekben nyugtalan vágyakozást...

Férj és feleség magukra maradnak. És szól az asszony: Tavasszal, fiam, ugye kimegyünk mi is? A férj mit felelt! Restelli bevallani dezinteressement-jét, beleegyezik. Kimennek, miért ne tennék, ráfér az emberre néha kimenni, széjjelnézni, hisz itt megposhad az ember.

És kimennek. Átutalnak vagy kenyérbe sütnék pár ezer leit, megveszik maguknak Hegedűst, beszopnak három férc-operettet, majd pénz- és időfogytán a Corsón újra megjelennek. Én mérföldekről megismerem. A hölgyön új toalette, melyet csak Pesten vásárolhat vidéki ízlés, a férjnek arcán imitált pesti verőfény. Én mérföldekről megismerem, ők nem akarnak rám ismerni orrhegynyit közelből. De én nem tágítok, és kérdezem: „Mi újság Pesten? Még mindig olyan túrhetetlen?”

Mert szeretem hallani a választ, ahogy fitymálva kezdik: „Maguk itt...”

Igen, nagyságos Asszonyom, mi itt... Mi itt azt hisszük, hogy mi is valakik vagyunk. Hogy egy halottaiból ébredő ország első építőmunkásai vagyunk. Hogy már eddig is nem jelentéktelen munkát végeztünk: a föld alatt. Mert itt semmi sem volt, Nagyságos Asszonyom, egy sugárnyi fény sem. Ami csillogott, reflex volt csupán, budapesti fények visszaverődése. Ami pedig most már igenis van, azt mi csináltuk; sajnos, nem az Önök részvétele, hanem az Önök részvétlensége dacára.

*

Külföld magyarjai... Ők az igazi halhatatlanok. Csak a formájuk változik. Hajdanta mágnások voltak, most hadi keresztények meg hadi zsidók. Meg a félgentry, ez az erdélyi felemás parasztarisztokrácia, egész tradíciója nem több mint másfél emberöltő, véres verejtékkal mitmachkol dolgokat és minden manierja izzadságszagú! Nézd az arcát, a járását... még tipikus paraszt, az igénye is mondvacsinált, tisztára majom. Vagy nézd a tilos üzletkötésen gazdagodott szatócszsidót, a lányát külföldön nevelteti, nézd az idomtalan valutakeresztényt, üdülni Maria Günterbe jár.

Ez az a társaság, amelynek Erdély kevés. Ez az a társaság, mely itt az orrát fintorítja.

*

Jó!

De ne hazudjanak. Ne mondják, hogy külföldre egy kis kultúráért mennek. Nem hiszem. És ha hinném is – hiába mennek. Nemcsak pénz kell ahhoz, hanem kultúrképesség is. És maguk azt a kultúrát sem tudják felszívni, ami itt található.

Maguk...

Maguk mernek azzal hazajönni, hogy „Maguk...?!”

Maguk?!

Hanem van még egy pokróc alattuk, azt is kihúzom.

Ugye azt hiszik, hogy ide-oda lógásukkal maguk tartják fenn a magyar kultúrfolytonosságot? Hogy maguk a ragaszkodó, jó magyarok?

Hát egy fityfenét!?

A legrosszabb magyarok maguk! A szeretetlen, kapzsi, huncutul önző fajta! A kenyérbe süttött tízezer lejek tudják-e, mi az? Az utódállamok halódó koldus magyarságából kisajtott cédapénz, könnyű kereseteiknek itthon már el sem herdálható feleslege.

A színházaink sorra buknak, a lapjaink egy-egy számát kihozni: romantikába illő hősi tett, egy százlapos könyv megjelentetése kultúrszenzáció.

Nem baj.

De ne hazudjanak. Süssék kenyérbe tovább a pénzeiket, vigadjanak a pesti kabarékban, Erdély kultúráját hagyják vergődni tovább. De ne hazudjanak! És pesti meséiket ne kezdjék azzal, hogy „Maguk itt...”

Mert mi itt – idestova már szóba se állunk magukkal.

Kalauz, I. évf. 18. sz. 1922. ápr. 30.